

प्रास्ताविक

बंध्यत्वाला सामोरे जाणं म्हणजे एका जटिल चक्रव्युहात स्वतःच अडकून पडण्यासारखे आहे. भविष्यकाळात काय वाढून ठेवले आहे हे तुम्हाला स्पष्टपणे दिसू शकत नाही. परिणामी एखादी यथार्थदर्शक सुस्पष्ट चौकट नजरेसमोर बाळगण्याचा मार्गच नसतो. एकाच मार्गावरून तुम्ही पुन्हा पुन्हा भटकत राहाता. तुम्ही स्वतःला हरवून बसलेले असता; तुम्ही भांबावून गेलेले असता! तुम्ही एकाकी पडलेले असता... आणि अशा वेळी बाहेर पडण्याचा मार्ग दर्शविणारे कुणीही उरलेले नाही असे तुम्हाला वाटू लागते.

बंध्यत्वाशी जुळलेले अनेक प्रश्न आहेत. परंतु त्यांची उत्तरे मात्र थोडीच आहेत! सर्वोत्तम डॉक्टर कोण?... सर्वात परिणामकारक उपचार कोणता?... मार्ग सापडण्यासाठी कोणते पर्याय वापरता येतील?

बंध्यत्वाच्या अनुभवांचे व्यापक दर्शन बंध्य दांपत्यांना घडविण्याच्या इराद्यानेच या पुस्तकाचे लेखन केले गेले आहे. अर्थात या चक्रव्युहातून बाहेर पडण्याचा स्वतःचा मार्ग शक्य तितक्या कार्यक्षमतेने धुंडाळण्याच्या कामी त्यांना या पुस्तकाची मदत होईल. तुमचा मार्ग तुम्हीच हुडकून काढण्याची गरज आहे. त्या कामी हे पुस्तक निश्चितच मार्गदर्शक ठरेल.

बंध्यत्व ही एक अशी समस्या आहे की जी पुरुषांना आणि स्त्रियांनाही बाधक ठरते! भिती, औत्सुक्य, राग, अपराधित्व, खेद आणि सरतेशेवटी आशा यासारख्या अनेक संमिश्र भावनांना ती जन्म देत असते. तुमच्या भावनिक विश्वात सखोल प्रवेश करून तुमच्या अत्यंत जिव्हाळ्याच्या नातेसंबंधांवर ती आक्रमण करित असते. तुमची सर्व शक्ती आणि एकाग्रता हिरावून नेण्याचे सामर्थ्य बंध्यत्वामध्ये निश्चितच आहे. बराचसा कालखंड, पैसा आणि संपूर्ण बांधिलकी यांचीही मागणी हा विकार करू शकतो. तुमच्या जीवनाचा एक अनिवार्य ध्यास बनून तो राहू शकतो.

तुमच्या बंध्यत्व समस्येला सामोरे जाण्यासाठी आयोजिल्या जाणाऱ्या कार्यपद्धतीचे आरेखन काळजीपूर्वक केले गेले पाहिजे हे सर्व करण्यासाठी बराच कालावधी लागतो; तसेच बऱ्याच शर्ती प्रयत्नांचीही गरज भासते. बंध्यत्व ही कठीण समस्या ठरू शकते

असे सदरहू पुस्तक दर्शवून देईल... परंतु ही समस्या परिणामकारकरित्या सोडविण्याचे... तिला तोंड देण्याचे अनेक प्रभावी उपायही या पुस्तकातून तुमच्या लक्षात येतील.

तुमच्यावर करण्यात येणाऱ्या वैद्यकीय उपचारांमध्ये तुम्ही सक्रिय सहभागधारकाची भूमिका बजावलीच पाहिजे असा अति महत्त्वाचा संदेश तुमच्यापर्यंत पोचविण्याच्या कामी हे पुस्तक प्रयत्नशील राहणार आहे. तुमच्या वैद्यकीय कार्यगटाचे तुम्ही एक अतिमहत्त्वाचे घटक आहात. तुमच्या जीवनावर परिणाम घडवून आणणारे निर्णय घेण्याकामी तुम्ही अधिकतर चांगला सहभाग पार पाडण्यासाठी, तुम्हाला या विषयाचे अधिकाधिक आकलन व्हायला हवे. बाळ जेव्हा हवेहवेसे वाटते तेव्हा त्याची प्राप्ती होत नाही. यापायी एक प्रकारची असहायतेची भावना तुमच्यामध्ये वंध्यत्व जागृत करू शकते. अशा परिस्थितीतून स्वतःला सावरून तिच्यावर ताबा राखण्यासाठी, तुमच्या वंध्यत्व समस्या सोडविण्याच्या प्रक्रियेत तुम्ही पूर्ण जाणतेपणाने सक्रिय भाग घेणे हाच एकमेव अत्यंत महत्त्वाचा मार्ग आहे.

तुम्ही जाणकार असण्याच्या आवश्यकतेला इतके महत्त्व का आहे बरे? अपुऱ्या माहितीपायी बऱ्याचशा वंध्य दांपत्यांच्या पदरी कटू अनुभव दुर्दैवाने पडलेला असतो. उदाहरणार्थ :

१) त्यांची समस्या अशा एखाद्या प्रकारातील असेल की जिच्यावर परिणामकारक उपचार असू शकतो. परंतु त्यांना हे उपचार प्राप्त होत नसतील. फलदायी उपचारपद्धती उपलब्ध नसलेले वंध्यत्व विध्वंसक ठरते हे मान्य! परंतु उपचारसाध्य वंध्यत्वसमस्येवर अचूक उपचार मिळत नसतील तर ती एक खरीखुरी शोकांतिकाच होय.

२) त्यांचे अचूक रोगनिदान झालेलेच नसेल.

३) त्यांचे डॉक्टर कितीही ज्ञानी असले तरी सर्व 'खंड' अचुकतेने त्यांच्याकडून सांधले गेले नसावेत.

४) गर्भधारणेची शक्यता प्रत्यक्षतः उणावणारेच उपचार त्यांच्यावर चालू असतील!

५) प्रत्येकाच्या सहनशक्तीला मर्यादा असतेच! आर्थिक, शारीरिक वा भावनिक स्वरूपाची मर्यादा पडू शकते! कधीकधी समुचित उपचार प्राप्त होण्यापूर्वीच त्यांची सहनशक्ती ताणली गेली असेल!

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे सगर्भता साधण्याच्या प्रक्रियेमध्ये सुसंबद्ध माहिती निश्चितच फरक घडवून आणील. तुमचा कालावधी, प्रयत्न आणि पैसा उत्तम प्रकारे खर्ची पडत आहेत हे निश्चित करण्याच्या कामी अशी माहिती तुम्हाला मदत करू शकते. प्रयत्नांची कास कधी सोडून घ्यायची हे समजण्याइतपत ही माहिती तुम्हाला मदत करू शकते. जाणीवपूर्वक रीत्या बाळगलेला दृष्टिकोन तुमच्या जीवनातील संतुलन सांभाळण्यास मदत करील. आणि तुमच्या आवाक्यात जे जे काही शक्य होते ते

सर्वकाही तुम्ही केले आहे याचा प्रत्यय तुम्हाला आणून देईल. तुम्ही गरोदर राहिला नाहीत तरी तुम्ही कोणत्या अवस्थेतून जात आहात याचे संपूर्ण आकलन तुम्हाला होईल आणि त्या अवस्थेवर मात करून, लक्ष्य गाठण्यासाठी तुम्ही सर्वतोपरी प्रयत्न केले आहेत याचे निदान समाधान तरी तुम्हाला लाभेल. हे ज्ञानच तुमचे बाळ ठरणार आहे.

मुखपृष्ठापासून ते मलपृष्ठापर्यंत हे पुस्तक वाचता येईल किंवा तुमच्या विशिष्ट समस्येशी निगडीत असलेल्या एखाद्या विवक्षित प्रकरणाचा संदर्भ तपासून पाहण्याची निवड तुम्ही करू शकता. काही ठिकाणी पुनरुक्ती होत आहे असे तुम्हाला वाटेले. प्रत्येक प्रकरण स्वयंपूर्ण राहावे यासाठीच पुनरुक्तीला मुद्दामच वाव देण्यात आला आहे.

दांपत्यांना आवश्यक ठरू शकणाऱ्या वैद्यकीय देखरेखीला डावलावे कसे हे शिकविण्याचा अंतःकोपी हेतू या पुस्तकाचा निश्चितच नाही. उलटपक्षी दांपत्यांना पुरेसे प्रशिक्षित करून सोडण्याचे लक्ष्य सदरहू लेखनाने सतत बाळगले आहे की जेणेकरून योग्य डॉक्टर तीच शोधून काढतील आणि त्यांच्या स्वतःच्या देखरेखीमध्ये 'सज्ञान रुग्ण' या नात्याने ती आपला वाटा उचलतील.

स्वतःच्या उपचारपद्धतींमध्ये सक्रिय सहभाग घेऊ शकणारे जाणकार रुग्ण हेच सर्वोत्तम रुग्ण ठरतात असा आमचा अनुभव आहे. कारण परिणामकारक उपचार योजना आखण्याच्या कामी ते त्यांच्या डॉक्टरांबरोबर कार्य करू शकतात. सुयोग्य माहिती पुरवून बंध्य दांपत्यांना स्वतःच स्वतःचे निर्णय घेण्याचे बळ या पुस्तकातील अचूक ज्ञानपर माहितीमुळे मिळेल. अशी आशा आम्ही करतो. शेवटी बाळासाठी चालविलेल्या तुमच्या शोधयात्रेस आमच्या हार्दिक शुभेच्छा!

दि. १ नोव्हेंबर १९९९

मुंबई

डॉ. अनिरुद्ध मालपाणी

डॉ. अंजली मालपाणी

अंनी द ब्रॅगान्झा कुन्हा

